

Received: 30.09.2025
Accepted: 27.10.2025
Published: 30.12.2025

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2025, XXV, z. 4: s. 357-366
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0055.6559
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Rafał Adamus*

Nr ORCID: 0000-0003-4968-459X

STANOWISKO NIEMIECKIEJ OPINII PUBLICZNEJ DOTYCZĄCE POLSKICH ROSZCZEŃ Z TYTUŁU II WOJNY ŚWIATOWEJ

THE POSITION OF GERMAN PUBLIC OPINION REGARDING POLISH CLAIMS ARISING FROM WORLD WAR II

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie obiegowego nastawienia niemieckiej opinii publicznej do polskich roszczeń reparacyjnych z tytułu II wojny światowej. Źródłem poznawczym są publiczne komentarze umieszczane przez czytelników pod artykułami prasowymi odnoszącymi się do problemu reparacji. Stanowisko opinii publicznej ma niewątpliwą wpływ na decyzje rządzących. W konsekwencji zostanie zaproponowana „rzeczowa” formuła reparacji, mogąca się spotkać z mniejszą krytyką niemieckiej opinii publicznej.

Słowa kluczowe: reparacje, odszkodowania, II wojna światowa

Summary: The aim of this study is to present the prevailing attitudes of the German public towards Polish reparations claims arising from World War II. The research source is public comments posted by readers under press articles relating to the issue of reparations. In turn, public opinion undoubtedly influences government decisions. Consequently, a “factual” formula for reparations will be proposed, one that may be met with less criticism from the German public.

Keywords: reparations, compensation, World War II

---

* prof. dr hab.; Instytut Nauk Prawnych Uniwersytetu Opolskiego. Źródła finansowania publikacji: Akademia Humanitas; e-mail: adamus_rafal@wp.pl

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Problem polskich roszczeń z tytułu II wojny światowej jest niebywale złożony. Można postawić tezę, że szkody wyrządzone w czasie tej wojny państwu polskiemu i jego obywatelom są bezprecedensowe (straty polskie miały sięgać 38% majątku narodowego) i w wielu wypadkach „nienaprawialne”. Każda ich obiektywna wycena w pieniądzu prowadzi w efekcie do wykreowania astronomicznych sum¹. W zasadzie obecnie nierealnych do ściągnięcia przez Polskę w pieniądzu. Powstaje pytanie: czy można wycenić śmierć człowieka? W aspekcie moralnym jest to niemożliwe. Niemniej w aspekcie prawnym można określić wartość życia ludzkiego w pieniądzu poprzez wskazanie, w jakim stopniu śmierć obywatela uszczupli zasoby państwa. Czym innym są reparacje państwa z tytułu strat wojennych, czym innym jest rekompensata dla osoby fizycznej za roboty przymusowe lub inną eksploatację, a czym innym jest rewindykacja utraconych dóbr kultury.

Polsko-niemiecki spór co do roszczeń z tytułu II wojny światowej może być rozpatrywany w kilku płaszczyznach: w płaszczyźnie prawnej, w płaszczyźnie politycznej, w płaszczyźnie społecznej. W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawione stanowisko niemieckiej opinii publicznej, i w konsekwencji propozycje realizacji polskich roszczeń w postaci rzeczowej, opartej o – jak się wydaje – formułę: *win-win*.

OFICJALNE STANOWISKO NIEMIEC W SPRAWIE POLSKICH ŻĄDAŃ W SPRAWIE REPARACJI

Państwo niemieckie generalnie wychodzi z założenia, że sprawa polskich roszczeń finansowych (materialnych) z tytułu II wojny światowej jest już ostatecznie zamknięta². Nie jest obecnie kwestionowana moralna odpowiedzialność Niemiec za tragiczne skutki tej wojny. W oparciu o tzw. układ poczdamski Niemcy zostały podzielone na dwie strefy okupacyjne, które były źródłem dla poboru reparacji wojennych przez ZSRR i aliantów zachodnich. Mocarstwa administrujące strefami okupacyjnymi miały przy tym wypla-

¹ Zob. wyliczenia w: K. Gruszczyński, *Odpowiedzialność odszkodowawcza NRF w XXI wieku – próba opisu*, „Humanum Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne” 2017, nr 4, s. 85-89; P. Andrzejewski, *Prawdziwy koszt wojny*, „Rocznik Polsko-Niemiecki/Deutsch-Polnisches Jahrbuch” 2021, nr 29, s. 195-200; A. Eberhardt, M. Gniazdowski, T. Jaskułowski, M. Krzysztofowicz, *Szkody wyrządzone Polsce podczas II wojny światowej przez agresora niemieckiego. Historia dociekań i szacunków*, [w:] *Problem reparacji, odszkodowań i świadczeń w stosunkach polsko-niemieckich 1944-2004*, tom I: *Studia*, red. W.M. Góralski, Warszawa 2004, s. 31-33; Raport o stratach poniesionych przez Polskę w wyniku agresji i okupacji niemieckiej w czasie II wojny światowej (praca zbiorowa), Warszawa 2022.

² Odpowiedź Niemiec, datowana na 28 grudnia 2022 roku, na notę dyplomatyczną Polski co do niezaspokojonych roszczeń, nie zawierała argumentacji merytorycznej. Raport Służb Naukowych Bundestagu: Raport. Podstawy i ograniczenia prawnomiędzynarodowe reparacji wojennych ze szczególnym uwzględnieniem relacji niemiecko-polskiej Sygnatura akt: WD 2 - 3000 - 071/17. Zakończenie pracy: 28 sierpnia 2017 roku, w: *Raporty Służb Naukowych Bundestagu w sprawie reparacji wojennych dla Polski i odszkodowań dla polskich obywateli*, opracowanie i komentarz M. Balczyk, Poznań 2018, s. 15.

cić odszkodowania także innym poszkodowanym państwom. W przypadku polskim została zawarta umowa w Moskwie, na mocy której ZSRR miał odstąpić PRL do 15% swoich operacji, ale jednocześnie ZSRR zapewnił sobie znaczne ilości dostaw węgla po cenach przynajmniej dziesięciokrotnie niższych od cen rynkowych³. Nadmienić należy, że Polska nie była wówczas samodzielnym podmiotem w stosunkach międzynarodowych. Gospodarowanie przez ZSRR w NRD przynosiły fatalne skutki ekonomiczne, których kulminacją były protesty społeczne w Berlinie. W następstwie tych wydarzeń w 1953 roku ZSRR zwolniło NRD z obowiązku uiszczania dalszych reparacji. Bliźniacze oświadczenie złożył rząd PRL⁴. Przy czym z ówczesnej perspektywy był to sukces, gdyż władze PRL zostały zwolnione z kłopotliwych obowiązków dostaw węgla. Ponadto sprawa reparacji nie została poruszona w traktatach granicznych pomiędzy PRL a NRD i RFN. Co więcej, milczy w tej sprawie układ zjednoczeniowy Niemiec, który dla rządu niemieckiego był aktem prawnym ostatecznie zamykającym skutki II wojny światowej.

Zasadnicza narracja prawna strony niemieckiej sprowadza się do twierdzenia, że reparacje wojenne Polsce się nie należą, gdyż nie zostały określone w jakimkolwiek traktacie, Polska zrzekła się wszelkich dalszych roszczeń. Ponadto mienie poniemieckie pozostawione na tzw. niemieckich ziemiach wschodnich, jak również cesje terytorialne powodują, że jakiegokolwiek polskie roszczenia są na obecnym etapie bezzasadne.

POLSKIE STANOWISKO W SPRAWIE REPARACJI

Polskie stanowisko nie jest w tej sprawie jednolite⁵. Różne linie podziału biegną przez partie polityczne, przez świat nauki, medialne bańki internetowe, polską opinię publiczną. Nie jest pewne, czy kwestia reparacji nie służy jedynie do wewnętrznych rozgrywek politycznych.

Są podstawy do przyjęcia – choć nie jest to stanowisko jednolite – że oświadczenie rządu PRL o rezygnacji z dalszych roszczeń jest nieważne z tej przyczyny, że nie zostało złożone w sposób swobodny, a także że narusza prawo (ewentualna kompe-

³ J. Kaliński, *Węgiel w polsko-radzieckich stosunkach gospodarczych*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2021, nr 3(20), s. 94; S. Żerko, *Reparacje i odszkodowania w stosunkach między Polską a RFN (zarys historyczny)*, Poznań 2017, s. 11.

⁴ M. Muszyński, *Skuteczność oświadczenia rządu PRL z 23.8.1953 r. w sprawie zrzeczenia się reparacji. Rozważania w świetle prawa międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, 3, s. 43-79; P. Sobański, *Możliwość dochodzenia reparacji wojennych od Niemiec przed polskimi sądami*, 2020; B. Komarnicka-Nowak, W. Nowak, *Ius cogens i moralność międzynarodowa a problem nieważności zrzeczenia się przez Polskę reparacji wojennych*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2024, nr 1, s. 50-64; M. Sopiński, *Reparacje wojenne od Niemiec w aspekcie prawnym oraz politycznym*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2022, nr 3, s. 59-79; D. Wtulich, *Znaczenie zasady pacta sunt servanda i dobrej wiary w prawie traktatów jako zasady ogólnej prawa, uznanej przez narody cywilizowane*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 4, s. 49-51.

⁵ J. Siatka, *Interes narodowej racji stanu a opinia publiczna w kontekście casusu odszkodowań wojennych od Republiki Federalnej Niemiec na rzecz Rzeczypospolitej Polskiej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2023, nr 31(394), s. 117-130.

tencja do zrzeczenia się roszczeń była przynależna Radzie Państwa)⁶. Kwestia polsko-niemieckich granic powinna być rozpatrywana w innej płaszczyźnie niż kwestia reparacji. Kształt granic zachodnich Polski były konsekwencją bezwarunkowej kapitulacji Niemiec, i został ustalony na mocy decyzji zwycięskich mocarstw (ów stan prawny następnie potwierdzono bilateralnymi traktatami granicznymi o charakterze dwustronnym i układem zjednoczeniowym Niemiec). Reparacje – jako konsekwencje niemieckich zbrodni wojennych – to zupełnie inne zagadnienie.

KŁOPOT Z FORMUŁĄ DOCHODZENIA POLSKICH ROSZCZEŃ W SPOSÓB INNY NIŻ OBUSTRONNE USTALENIA

W stosunkach międzynarodowych istotny problem wiąże się z realizacją roszczeń. Państwo niemieckie posiada immunitet, co oznacza, że nie można pozwać tego państwa przed polskim sądem, a następnie dochodzić wykonania wyroku⁷. Nie ma również trybunału międzynarodowego, który byłby właściwy w tych sprawach i do którego można byłoby wnieść skargę. Z kolei na powołanie specjalnego arbitrażu *ad hoc* potrzeba zgody zainteresowanych państw. Zatem rozwiązanie problemu roszczeń może mieć miejsce raczej wyłącznie na drodze dyplomatycznej. Należy zwrócić uwagę na okoliczność, że stanowisko polityczne rządu (władzy państwowej) z zasady odzwierciedla stanowisko opinii publicznej, a ta wynika po części z polityki edukacyjnej i historycznej.

NIEMIECKA POLITYKA EDUKACYJNA I HISTORYCZNA

Standardowy niemiecki podręcznik do historii w temacie II wojny światowej koncentruje się na Holocauście i dywanowym bombardowaniu Niemiec⁸. Skala niemieckich zbrodni wojennych w Polsce nie jest w żaden sposób wyeksponowana. Tymczasem Słowianie, w tym Polacy, mieli ulec depopulacji, a następnie deportacji na Syberię w charakterze niewolniczej siły roboczej⁹. W okresie „przej-

⁶ J. Sandorski, *Nieważność zrzeczenia się przez Polskę reparacji wojennych a niemieckie roszczenia odszkodowawcze*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2004, nr 3, s. 53.

⁷ M. Menkes, *Immunitet jurysdykcyjny i egzekucyjny państwa. Komentarz do Konwencji NZ o Immunitacie jurysdykcyjnym państw i ich mienia oraz Europejskiej konwencji o immunitacie państwa*, Warszawa 2013, s. 1- 224; K. Zaradkiewicz, *Egzekucja roszczeń odszkodowawczych w związku z wywołaniem i prowadzeniem wojny napastniczej*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2024, nr 4, s. 11-41.

⁸ A. Praga, *Rola i znaczenie pamięci o KL Aushwitz-Birkenau w edukacji historycznej Polaków i Niemców. Konfrontacja pamięci indywidualnej z doświadczeniem miejsca*, „Załącznik Kulturoznawczy” 2014, nr (1), s. 541-665; M. Kulik, *Holokaust, Shoah, Zagłada – różne wizje i wyzwania edukacji na przykładzie Niemiec, Izraela i Polski*, [w:] A. Kania (red.), *Wątki polsko-żydowskie w edukacji humanistycznej*, Kraków 2020, s. 105-134; V. Julkowska, *Wspólny polsko-niemiecki podręcznik do historii – odmienne kultury dydaktyczne*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2015, nr 4, s. 221-234.

⁹ Zob. np. G. Heinson, *Co nierozdzielnie łączy Holocaust ze zbrodniami ludobójstwa popełnionymi przeciw Słowianom?*, „Karto-Teka Gdańska” 2, 2023, nr 13, s. 93-117; S. Musiał, *Historyczne i ideologiczno-polityczne źródła nazistowskiego projektu „Neue Europa” i jego realizacja w Europie Środkowo-Wschod-*

ściowym” oficjalne racje żywnościowe przewidziane przez okupacyjne władze niemieckie w zasadzie skazywały wszystkich Polaków na przynajmniej dojmujący głód i wyniszczenie organizmu (ratunkiem okazał się czarny rynek żywności dostarczanej ze wsi do miast)¹⁰. Zatem konsekwencje okupacji dotyczyły wszystkich Polaków, nie tylko uczestników ruchu oporu, ofiar aresztowań i łapanek. Nie jest to jednak wiedza dostępna w niemieckich podręcznikach.

Następnie wskazać należy na politykę historyczną Niemiec. W jej efekcie dochodzi do zjawiska anonimowości zbrodni. Zbrodni wojennych w czasie II wojny światowej dopuszczali się „naziści”, „hitlerowcy”, „ludzie” („ludzie ludziom zgotowali taki los). Nie zaś „Niemcy”, czy wskazani z imienia i nazwiska niemieccy dowódcy. Zatem zbrodnie wojenne przypisuje się abstrakcyjnej grupie zbrodniarzy, z którą Niemcy – jako naród – nie muszą się identyfikować. Obok anonimowych nazistów funkcjonują, także w popkulturze, bohaterscy piloci niemieccy, bohaterscy marynarze – podwodniacy¹¹. Wydawane są ich wspomnienia, albumy ze zdjęciami. Kręcone są o nich widowiskowe filmy np. „Das Boot” czy „Der Tiger”. Pozbawione są one refleksji, że każdy sukces niemieckiego żołnierza na froncie przedłużał gehennę niemieckich fabryk śmierci.

Z kolei polska polityka historyczna w zasadzie nie istnieje jako stabilne zjawisko, ulega zmianie wraz ze zmianą opcji rządzącej. Polskie elity polityczne jak dotąd nie potrafiły wypracować wspólnego stanowiska ponad podziałami.

STANOWISKO NIEMIECKIEJ OPINII PUBLICZNEJ W SPRAWIE POLSKICH ROSZCZEŃ

Analiza niemieckiej opinii publicznej była już przedmiotem badań naukowych¹². Źródłem miarodajnej wiedzy o aktualnych poglądach niemieckiej opinii publicznej mogą być na przykład publiczne komentarze niemieckich czytelników (a także ilość tzw. „polubień” pod komentarzami) pod artykułami prasowymi dotyczącymi tematyki repa-

---

niej, „Colloquium” 2012, tom 4, nr 3; M. Maciejewski, *Stosunek Adolfa Hitlera do spraw polskich od zarania nazizmu do jego upadku*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2014, nr 36, s. 35-68.

¹⁰ R. Gieron, *Niemieckie prawo gospodarcze i socjalne wprowadzone w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1940*, „Textus et Studia” 2016, nr 4(8), s. 135-155. Skutki niemieckiej okupacji dotyczyły wszystkich Polaków. Jak podaje się w literaturze, w okresie od stycznia 1941 do września 1943 roku tygodniowe przydziały żywności dla Polaków w Generalnym Gubernatorstwie wynosiły dla osób dorosłych: 2 kilogramy ziemniaków, 1 kilogram chleba, 0,1 kilograma mąki, 0,05 do 0,1 kilograma mięsa lub jego przetworów, 0,05 do 0,1 kilograma cukru, 0,05 do 0,1 kilograma marmolady, 0,04 kilograma kawy zbożowej, 0,25 do 0,5 jajka. Za: B. Kroll, *Rada Główna Opiekuńcza 1939–1945*, Warszawa 1985, s. 27.

¹¹ S. Żerko, „W RFN panowało przekonanie, że Wehrmacht walczył w sposób rycerski”. Rozmowa z Jochenem Böhlerem, [w:] *O postrzeganiu przez Niemców polskiej historii. Trzy wywiady*, Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego, 2018, s. 8 -11.

¹² P. Cichocki, A. Lewandowska, M. Nowosielski, *Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Wizerunek Polski i Polaków w Niemczech*, Instytut Zachodni Policy Papers, Poznań nr 8 (I); M.A. Schulz, *Medialny obraz kształtowania się stosunków polsko-niemieckich. Na podstawie analizy tygodników „Der Spiegel” i „Polityka” w latach 2005-2017* (rozprawa doktorska), Łódź 2018.

racji za II wojnę światową. Jako materiał badawczy, dla potrzeb niniejszego opracowania, wzięto pod uwagę komentarze i ich „polubienia”, w szczególności pod następującymi artykułami opublikowanymi w „Die Welt”: Artur Weigandt „Warum Polen auch Russland zur Kasse bitten sollte” (10.09.2025¹³); „Polnischer Präsidentschaftskandidat fordert Reparationen von Deutschland” (22.05.2025¹⁴); „Die Deutschen müssen die Polen nur besser verstehen lernen” (24.09.2024¹⁵); Phillip Fritz „Die polnische Forderung nach 1,3 Billionen Euro Reparationen zeigt schon Wirkung” (5.09.2024¹⁶); w „Frankfurter Allgemeine”: Stefan Locke, „Deutschland muss endlich auf Polen zugehen” (6.07.2024¹⁷).

W komentarzach czytelników prasy niemieckiej zdaje się dominować opinia, że jeżeli Polska żąda od Niemiec reparacji z tytułu II wojny światowej, to powinna zwrócić swoje ziemie zachodnie, uzyskane kosztem III Rzeszy Niemieckiej i rozliczyć się za korzystanie z nich przez ostatnie dziesięciolecia. Czyli – w opinii części wypowiadających się osób – rzeczywistym dłużnikiem z tytułu wydarzeń wojennych jest Polska. W niemieckiej opinii publicznej nabytki terytorialne Polski kosztem Niemiec (wraz z pozostawionym na tych ziemiach niemieckim majątkiem) wynagrodziły jej straty ze strony Niemców.

Narracji tej nie towarzyszy refleksja, że przesunięcie granic Polski nie było decyzją polskich władz, ale decyzją sojusznicznych mocarstw koalicji antyhitlerowskiej, w następstwie której Polska utraciła znaczne tereny na wschodzie. Przy musowa repatriacja objęła po 1945 roku nie tylko Niemców, ale także Polaków z ziem II Rzeczypospolitej włączonych do ZSRR. Pierwszymi „wypędzonymi” byli Polacy z polskich ziem wcielonych do III Rzeszy w 1939 roku. Pozyskane przez Polskę ziemie były zdewastowane w następstwie działań wojennych, wiele instalacji zostało zdemontowanych i zarekwirowanych przez ZSRR. Według treści prawa międzynarodowego granice państwowe są nienaruszalne. Przebieg granicy polsko-niemieckiej został potwierdzony w dwustronnych umowach pomiędzy PRL a NRD i RFN, a także w wielostronnym układzie zjednoczeniowym obu państw niemieckich.

Kolejnym, często padającym argumentem, pojawiającym się w publicznej dyskusji, jest ten, że państwo niemieckie jest największym płatnikiem środków do budżetu Unii Europejskiej, a Polska jest ich największym beneficjentem. W związku z tym to niemiecki podatnik przez lata finansował obecny rozwój Polski.

¹³ <https://www.welt.de/debatte/plus68baa7f746b61b4dcb0bac3d/Reparationen-Warum-Polen-auch-Russland-zur-Kasse-bitten-sollte.html> [dostęp: 17.09.2025].

¹⁴ <https://www.welt.de/politik/ausland/article256154020/streit-um-kriegsschaeden-polnischer-praesidentschaftskandidat-fordert-reparationen-von-deutschland.html> [dostęp: 17.09.2025].

¹⁵ <https://www.welt.de/debatte/kommentare/plus253657860/Reparationen-Die-Deutschen-muessen-die-Polen-nur-besser-verstehen-lernen.html> [dostęp: 17.09.2025].

¹⁶ <https://www.welt.de/politik/ausland/plus253328014/Polen-Die-Forderung-nach-1-3-Billionen-Euro-Reparationen-zeigt-schon-Wirkung.html> [dostęp: 17.09.2025].

¹⁷ www.faz.net/aktuell/politik/ausland/reparationen-deutschland-muss-endlich-auf-polen-zugehen-19836836.html [dostęp: 17.09.2025].

W tej narracji nie ma refleksji, że czym innym jest budowanie wspólnego rynku w ramach UE, na którym niemieckie firmy korzystają z możliwości sprzedaży towarów i usług, a czym innym odpowiedzialność prawna za II wojnę. Niemieckie firmy są aktywne także na rynku polskim i czerpią z tego faktu oczywiste korzyści. Poza tym niemiecki dojrzały biznes lepiej sobie radził europejskim i na polskim rynku w rywalizacji konkurencyjnej niż rodzący się biznes polski. Wspólny europejski rynek jest korzystny dla rozwiniętej gospodarki niemieckiej.

Uważa się też, że z uwagi na znaczny upływ czasu obecne pokolenie nie może odpowiadać za wydarzenia sprzed lat. Poza tym struktura społeczna i narodowościowa Niemiec uległa zasadniczym przeobrażeniom względem tej z czasów II wojny.

Echem polskich zapowiedzi roszczeń są oczekiwania co do odszkodowań z tytułu „wypędzenia” i utraty majątków położonych na ziemiach utraconych¹⁸. Zapomina się przy tym, że niewątpliwy dramat Niemców nakłada się na dramat polskich repatriantów z terenu ZSRR.

Niektóre wypowiedzi obecne w obiegu niemieckiej opinii publicznej zapewne należałyby przemilczeć. Ale pomimo oczywistego braku powagi są one symptomatyczne dla analizy stanowiska niemieckiej opinii publicznej co do polskich roszczeń reparacyjnych. Otóż wyrażono zapatrywanie, że od polskich roszczeń należałoby odjąć niemałą wartość skradzionych przez Polaków niemieckich samochodów.

PODSUMOWANIE. KSZTAŁT REKOMPENSATY ZA II WOJNĘ ŚWIATOWĄ W KONTEKŚCIE STANOWISKA NIEMIECKIEJ OPINII PUBLICZNEJ

W konsekwencji warto podejść do tematu roszczeń w sprawie reparacji w sposób uwzględniający zarówno interesy Polski, jak i realne możliwości osiągnięcia porozumienia z siłami politycznymi w Niemczech.

Pomysłem na praktyczną realizację roszczeń, być może mającym jakiś potencjał dla przekonania niemieckiej opinii publicznej, jest układ *win-win* przynoszący pewne wymierne korzyści obu stronom.

Może to być np. stworzenie wspólnego muzeum historii relacji polsko-niemieckich. Atrakcyjna placówka kulturalna może dobrze przysłużyć się idei realnego pojednania. W ramach realizacji roszczeń reparacyjnych można umówić się na sfinansowanie usunięcia skutków II wojny (np. odbudowa niektórych zniszczeń, wydobycie z Morza Bałtyckiego wraków okrętów z niebezpiecznymi dla środowiska naturalnymi chemikaliami). Można zaproponować stworzenie funduszu wspomagającego rewindykację polskich dóbr kultury utraconych w wyniku woj-

¹⁸ Por. P. Łaski, *Polskie żądania reparacji wojennych wobec Niemiec oraz żądania odszkodowawcze Niemców wobec własności ponemieckiej w Polsce z tytułu jej utraty po II wojnie światowej*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2021, nr XIX, s. 139-162.

ny; stworzenie funduszu wspierającego polską kulturę i naukę; godne upamiętnienie w Niemczech polskich ofiar II wojny światowej.

Innym pomysłem może być przekazanie do dyspozycji polskiej armii wytworzonych w Niemczech (a zatem z efektem korzystnym dla niemieckiej gospodarki) środków obrony w celu ich rozmieszczenia na wschodniej flance NATO i UE. Zabezpieczenie wschodniej flanki NATO i UE będzie służyć wspólnemu interesowi bezpieczeństwa. Przekazanie Polsce środków obronnych będących wynikiem niemieckiej kultury technologicznej powinno się jednak bezwzględnie wiązać z ich polonizacją. Innymi słowy, procedury remontu, naprawy, rozwoju sprzętu obronnego powinny trafić do polskiego przemysłu obronnego. W literaturze sformułowano postulat co do reparacji 2.0. reparacji w postaci transferu nowych technologii do Polski¹⁹. Straty wojenne Polski mocno osłabiły jej potencjał gospodarczy i upośledziły na długie lata. Transfer technologii (w tym wojskowych technologii obronnych) mógłby wynagrodzić te straty.

Bibliografia

Andrzejewski P., *Prawdziwy koszt wojny*, „Rocznik Polsko-Niemiecki/Deutsch-Polnisches Jahrbuch” 2021, nr 29.

Cichoński P., Lewandowska A., Nowosielski M., *Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Wizerunek Polski i Polaków w Niemczech*, Instytut Zachodni Policy Papers, Poznań, nr 8 (I).

Eberhardt A., Gniazdowski M., Jaskułowski T., Krzysztofowicz M., *Szkody wyrządzone Polsce podczas II wojny światowej przez agresora niemieckiego. Historia dociekań i szacunków*, [w:] *Problem reparacji, odszkodowań i świadczeń w stosunkach polsko-niemieckich 1944-2004*, tom I: *Studia*, red. W.M. Góralski, Warszawa 2004.

Gelles K., Kwieciński L., Michalski B., *Podzielić się nowoczesnością. Reparacje 2.0?*, „Rocznik Polsko-Niemiecki” 2020, nr 28.

Gieroń R., *Niemieckie prawo gospodarcze i socjalne wprowadzone w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1940*, „Textus et Studia” 2016, nr 4(8).

Heinsohn G., *Co nierozzerwalnie łączy Holocaust ze zbrodniami ludobójstwa popełnionymi przeciw Słowianom?*, „Karto-Teka Gdańska” 2023, 2, nr 13.

Gruszczyński K., *Od odpowiedzialności odszkodowawczej NRF w XXI wieku – próba opisu*, „Humanum Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne” 2017, nr 4.

Julkowska V., *Wspólny polsko-niemiecki podręcznik do historii – odmienne kultury dydaktyczne*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2015, nr 4.

¹⁹ K. Gelles, L. Kwieciński, B. Michalski, *Podzielić się nowoczesnością. Reparacje 2.0?*, „Rocznik Polsko-Niemiecki” 2020, nr 28, s. 61-73.

- Kaliński J., *Węgiel w polsko-radzieckich stosunkach gospodarczych*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2021, nr 3(20).
- Komarnicka-Nowak B., Nowak W., *Ius cogens i moralność międzynarodowa a problem nieważności zrzeczenia się przez Polskę reparacji wojennych*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2024, nr 1.
- Kulik M., *Holokaust, Shoah, Zagłada – różne wizje i wyzwania edukacji na przykładzie Niemiec, Izraela i Polski*, [w:] A. Kania (red.), *Wątki polsko-żydowskie w edukacji humanistycznej*, Kraków 2020.
- Kroll B., *Rada Główna Opiekuńcza 1939–1945*, Warszawa 1985.
- Maciejewski M., *Stosunek Adolfa Hitlera do spraw polskich od zarania nazizmu do jego upadku*, „Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem” 2014, nr 36.
- Menkes M., *Immunitet jurysdykcyjny i egzekucyjny państwa. Komentarz do Konwencji NZ o Immunitacie jurysdykcyjnym państw i ich mienia oraz Europejskiej konwencji o immunitacie państwa*, Warszawa 2013.
- Musiał S., *Historyczne i ideologiczno-polityczne źródła nazistowskiego projektu „Neue Europa” i jego realizacja w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Colloquium” 2012, tom 4, nr 3.
- Muszyński M., *Skuteczność oświadczenia rządu PRL z 23.8.1953 r. w sprawie zrzeczenia się reparacji. Rozważania w świetle prawa międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, 3.
- Łaski P., *Polskie żądania reparacji wojennych wobec Niemiec oraz żądania odszkodowawcze Niemców wobec własności polniemieckiej w Polsce z tytułu jej utraty po II wojnie światowej*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2021, nr XIX.
- Praga A., *Rola i znaczenie pamięci o KL Aushwitz-Birkenau w edukacji historycznej Polaków i Niemców. Konfrontacja pamięci indywidualnej z doświadczeniem miejsca*, „Załącznik Kulturoznawczy” 2014, nr (1).
- Schulz M.A., *Medialny obraz kształtowania się stosunków polsko-niemieckich. Na podstawie analizy tygodników „Der Spiegel” i „Polityka” w latach 2005-2017 (rozprawa doktorska)*, Łódź 2018.
- Siatka J., *Interes narodowej racji stanu a opinia publiczna w kontekście casusu odszkodowań wojennych od Republiki Federalnej Niemiec na rzecz Rzeczypospolitej Polskiej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2023, nr 31(394).
- Sandorski J., *Nieważność zrzeczenia się przez Polskę reparacji wojennych a niemieckie roszczenia odszkodowawcze*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2004, nr 3.
- Sobański P., *Możliwość dochodzenia reparacji wojennych od Niemiec przed polskimi sądami*, 2020.
- Sopiński M., *Reparacje wojenne od Niemiec w aspekcie prawnym oraz politycznym*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2022, nr 3.
- Wtulich D., *Znaczenie zasady pacta sunt servanda i dobrej wiary w prawie traktatów jako zasady ogólnej prawa, uznanej przez narody cywilizowane*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 4.

Zaradkiewicz K., *Egzekucja roszczeń odszkodowawczych w związku z wywołaniem i prowadzeniem wojny napastniczej*, „Kwartalnik Prawa Międzynarodowego” 2024, nr 4.

Żerko S., „W RFN panowało przekonanie, że Wehrmacht walczył w sposób rycerski”. Rozmowa z Jochenem Böhlerem, [w:] *O postrzeganiu przez Niemców polskiej historii. Trzy wywiady*, Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego, 2018.

Żerko S., *Reparacje i odszkodowania w stosunkach między Polską a RFN (zarys historyczny)*, Instytut Zachodni, Poznań 2017.